

1.01
Prejeto 1. 3. 2006

UDK 323(497.4-11)"1929/1941"

Anka Vidovič-Miklavčič*

Segmenti iz preteklosti okraja Slovenske Konjice v letih 1929-1941

IZVLEČEK

Na osnovi arhivskega, predvsem pa časopisnega gradiva ter literature predstavlja avtorica pomembnejše dogodke v okraju Slovenske Konjice v letih 1929-1941. Oriše upravno ureditev in prikaže številčno stanje prebivalstva ter gospodarske razmere, glavni poudarek pa je na predstavitvi političnega življenja; predstavlja strankarske, kmečko-stanovske, kulturno-prosvetne, mladinske organizacije in društva obeh političnih taborov, liberalnega in katoliškega. Posebej obravnava volilne kampanje in izide skupščinskih (1931, 1935, 1938) in občinskih volitev (1933), ob katerih so se posebej razkrivala ostra politična in idejna nasprotja ter se kazale politične strasti enega in drugega idejno-političnega tabora.

Ključne besede: Slovenija, Dravska banovina, upravna ureditev, okraj Slovenske Konjice, politika, volitve, gospodarstvo

ABSTRACT

SEGMENTS FROM THE PAST OF THE SLOVENSKE KONJICE DISTRICT BETWEEN 1929 AND 1941

On the basis of archive and, especially, newspaper material and literature, the author presents important events which took place in the Slovenske Konjice district between 1929 and 1941. Its administrative arrangement is outlined, and the population figures and economic situation shown. The main focus is on the presentation of political life: party, farmers', cultural, educational and youth organisations and associations pertaining to both political camps, liberal and Catholic. Particular attention is given to the electoral campaigns and results of the 1931, 1935 and 1938 parliamentary elections and the 1933 municipal elections, all of which revealed sharp political and ideological differences and passions in both camps.

Key words: Slovenia, Dravska banovina, administrative arrangement, Slovenske Konjice District, politics, elections, economy

* Dr., znanstvena svetnica v pokoju, SI-1000 Ljubljana, Brilejeva 16

Okraj (srez) Slovenske Konjice (od 1939 znova Konjice) je sodil med najmanjše okraje v Dravski banovini. Do leta 1929 je srez spadal v Mariborsko oblast in z ustanovitvijo banovin oktobra istega leta v Dravsko banovino; sresko poglavarstvo Konjice se je leta 1929 preimenovalo v Sresko načelstvo Konjice.¹ Do zlaganja-komasacij občin, ki se je začelo na podlagi Zakona o občinah z dne 14. marca 1933, veljati pa je začel 13. junija,² je imel okraj petindvajset, zatem pa sedem občin.³ Tudi sredi leta 1937, ko so se nekatere občine v Dravski banovini v času vladavine JRZ znova razdruževale, je ostalo v konjiškem okraju sedem občin: Loče, Oplotnica, Slovenske Konjice okolica, Slovenske Konjice trg, Tepanje, Vitanje in Zreče.⁴ Leta 1939 pa je bilo šest občin ker sta se občini Konjice okolica in Konjice trg združili 11. oktobra 1937 v eno občino Slovenske Konjice.⁵ Okraj je leta 1939 meril 320,53 km², po popisu prebivalstva leta 1931 je živelo 21.487 prebivalcev, 10.426 moških in 11.061 žensk. K Rimskokatoliški veri se je prištevalo 21.451, k pravoslavni 21 in k evangelijski augsburški konfesiji 10 prebivalcev, za pet pa je neznan. Za slovenski materni jezik se je opredelilo 21.006, za srbohrvatski 128, češki in slovaški 28, nemški skupaj 308, a brez tujih državljanov in Judov 256 oseb, madžarski materni jezik so priznavale le 4 osebe, za 13 oseb pa je neznan. V okraju je živelo nepismenih ljudi starih nad sedem let 7,25%, po posameznih občinah pa je bilo njihovo število različno; največ nepismenih je bilo v občini Vitanje, od 3.226 prebivalcev kar 15,59%.⁶

V okraju Slovenske Konjice je delovalo okrajno načelstvo z državno postajo za kontrolo sodov, okrajno sodišče, davčna uprava in oddelek finančne kontrole. V Slovenskih Konjicah je bila državna meščanska šola, vseh ljudskih šol pa je bilo v okraju 19.⁷

V cerkveno-upravnem pogledu so bile župnije tega okraja podrejene do leta 1751 oglejskemu patriarhatu, zatem goriški nadškofiji, od leta 1787 pa lavantinskim škofom. Najstarejša organizirano delujoča krščanska postaja je bila v Konjicah.⁸ Dekanija Konjice, ki sodi v lavantinsko škofijo, je leta 1937 štela dvanajst župnij,⁹ leta 1939 pa štirinajst.¹⁰ Omeniti velja staro gospodarsko in kulturno središče - žički samostan kartuzijancev, ki je imel posestva tudi zunaj okraja Slovenske Konjice. Na dvorcih svojih posestev so imeli kar velike sodne in trgovske

¹ Milko Mikola: Razvoj uprave na Konjiškem od 18. stoletja do danes. V: Konjice z okolico : zbornik 1996, Konjice 1996 (dalje Mikola, Razvoj uprave na Konjiškem), str. 14.

² Jure Gašparič: Občinske volitve v Dravski banovini 15. 10. 1933 in nekdanja Slovenska ljudska stranka. V: Zgodovinski časopis, 2004, št. 1-2, (dalje Gašparič, Občinske volitve v Dravski banovini 1933) str. 48.

³ Prim. Jutro, 13. 9. 1933, št. 214, Nova ureditev občin v Dravski banovini.

⁴ Krajevni leksikon Dravske banovine : krajevni repertorij z uradnimi topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine. Ljubljana 1937, (dalje Krajevni leksikon Dravske banovine) str. 558-570.

⁵ Mikola, Razvoj uprave na Konjiškem, str. 17 (glej tabelo); Splošni pregled Dravske banovine : glavni statistični podatki upravna, sodna in cerkvena razdelitev ter imenik krajev po stanju l. 7. 1939 z dvema zemljevidoma. Priredil Državni statistični urad v Zagrebu. Ljubljana 1939, (dalje Splošni pregled Dravske banovine) str. 118-120.

⁶ Splošni pregled Dravske banovine, str. 8, 9.

⁷ Prav tam, str. 118.

⁸ Krajevni leksikon Dravske banovine, str. 559.

⁹ Šematizem neposredno sveti stolici podrejena lavantinska škofija za leto 1937. Maribor 1937, str. 106-110.

¹⁰ Splošni pregled Dravske banovine, str. 118.

privilegije, sicer pa so kartuzijanci močno vplivali na kulturni razvoj tamkajšnjega prebivalstva.¹¹

Prebivalstvo je živel v manjših raztresenih naseljih, nekaj v hribovskih vaseh, ki ležijo v višini od 1200 do 1300 m visoko, le osem krajev je imelo nad 500 ljudi, medtem ko je živel v Slovenskih Konjicah okrog 1095 ljudi, v Oplotnici pa 800. Prebivalstvo se je bavilo pretežno s kmetijstvom, le malo je bilo zaposlenih v trgovini, obrti in industriji.¹² Nekaj je bilo tudi uradništva zaposlenega v krajevnih hranilnicah in posojilnicah, sicer pa so v teh in v številnih različnih zadrugah opravljali poleg svojega poklicnega dela drugje, še razne zadolžitve kot funkcionarji v teh ustanovah.¹³ V Slovenskih Konjicah je delovala tovarna usnja Laurich; usnjar na je delovala že od leta 1750 in Lovrenc Laurich je majhno usnjarno kupil od rodbine Pressinger leta 1894. Laurich je obrat povečal, izpopolnil in se specializiral na proizvodnjo gornjega usnja, kot surovino so uporabljali pretežno indijske kože. Sčasoma so prešli na izdelovanje vsakovrstnega usnja za proizvodnjo čevljev in najrazličnejšega tehničnega usnja. V obratu je delalo okrog 150 delavcev. Izdelki so krili ne le domače potrebe, temveč so jih prodajali tudi na tuje, saj so utrežali vsem zahtevam dobre kakovosti.¹⁴ Alfred Laurich leta 1930 svoje obrate še razširili, ko je po smrti usnjarja Ivana Baumana iz Konjic kupil njegovo usnjarsko delavnico.¹⁵ Laurich je bil jugoslovanski državljan nemške narodnosti.¹⁶ Poleg Lauricheve tovarne je delovala v Zrečah še Štajerska železo-industrijska družba z. o. z. Zreče pri Slovenskih Konjicah. Podjetje, ki je bilo ustanovljeno 1920, je izdelovalo raznovrstno poljsko, gospodarsko in rudarsko orodje in druge železne izdelke. Zasluge za razvoj podjetja je imel direktor inž. Vojteh Macha. V podjetju je bilo konec tridesetih let zaposlenih okrog 180 delavcev, ki so bili domačini in visoko kvalificirani, vodstvo je skrbelo tudi za strokovno izobrazbo "delavskega naraščaja". Podjetje je sodilo "med vodilna podjetja te stroke v naši državi", izdelki so bili narejeni iz domačih surovin in so "uživali najboljši sloves".¹⁷ Tudi obrtniki so si po svojih možnostih modernizirali in povečali svoje delavnice. Tako sta npr. lesna trgovca brata Satler iz Žič postavila v Ločah parno žago, pek Blažević je uvedel parno pekarno, mizar Višner je svoje podjetje elektrificiral, klepar Korošak pa je v delavnici namestil nove stroje, električni pogon je načrtoval tudi sodavičar Koropec.¹⁸ Nove perspektive zaposlitve in zaslужka je prinesla Kamnoseška družba Petrovsky in Herbst, ki je začela z deli v kamnolomu v Loški gori pri Zrečah in lomila marmor. Liberalni tednik Domovina je z zadovoljstvom zapisal, da se s tem širi gospodarski razvoj v Dravinjski dolini.¹⁹

¹¹ Krajevni leksikon Dravske banovine, str. 559.

¹² Prav tam, str. 558, 559.

¹³ Bojan Himmelreich: Zadruga na Konjiškem od začetkov do leta 1941. V: Konjice z okolico : zbornik 1996, Konjice 1996, str. 103-117.

¹⁴ Spominski zbornik Slovenije : ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije. Ljubljana 1939, str. 679.

¹⁵ Domovina, 31. 7. 1930, št. 31, str. 4.

¹⁶ Dušan Biber: Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933-1941. Ljubljana 1966 (dalje Biber, Nacizem in Nemci v Jugoslaviji), str. 28.

¹⁷ Spominski zbornik Slovenije, str. 679.

¹⁸ Domovina, 10. 4. 1930, št. 15, str. 9, Konjiške novice.

¹⁹ Domovina, 17. 7. 1930, št. 29, str. 3.

Kot zanimivost naj zapišemo, da je bilo leta 1930 v Konjicah 23 "naročnikov na radio". Poročevalec te novice pa se je hudoval, ker še ne obstajajo predpisi, da bi prepovedali motenje okolice, pomanjkljiva pa so bila tudi navodila, kako se aparati pravilno namestijo.²⁰

* * *

Uvedba diktature kralja Aleksandra v začetku januarja 1929 in polom parlamentarizma v Jugoslaviji ter prihajajoča velika svetovna gospodarska kriza so prinašali nove poglede na reševanje perečih vprašanj na gospodarsko-socialnem, strankarsko-političnem in prosvetno-kulturnem področju tako v državi kot tudi v Dravski banovini. Ob tem so se porajali novi družbeni koncepti, ki so krojili tudi organiziranost in dejavnost različnih organizacij v obeh meščanskih taborih, tako v katoliškem kot v liberalno-unitarnem.

Po sprejetju oktobrirane ustave 3. septembra 1931 je v jeseni istega leta potekala volilna propaganda in volilni boj za skupščinske volitve. Pri tem se je močno izpostavila sicer razpuščena Slovenska ljudska stranka, ki je propagirala volilno abstinenco. Kandidati na vsedržavni listi generala Petra Živkovića so bili v okraju Slovenske Konjice Karol Gajšek, notarski kandidat v Slovenskih Konjicah, njegov namestnik dr. Ervin Mejak, odvetnik. Poleg te liste je na drugi kandidiral Maks Goričar, duhovnik in posestnik v Mozirju, njegov namestnik pa je bil Anton Košir, župan in član banskega sveta, stanujoč v Žičah.²¹ Volilnih upravičencev je bilo 5241, glasovalo je 1387 ali 26,4%; Karol Gajšek je dobil 1349 glasov, Goričar 38.²² Ugotavljamo, da je bil k "zmagi narodne sloge" v banovini kot je samozavestno zapisal Slovenski narod dan po volitvah,²³ delež v okraju Slovenske Konjice precej pičel, saj je bil okraj med zadnjimi po udeležbi volilcev. To pa kaže na veliko nasprotovanje prebivalstva utrjevanju jugoslovanske ideje in uvajanju državnega unitarizma in centralizma.

Do kakšnih hudih pritiskov in izgredev s strani privržencev nekdanje SLS je prihajalo v okraju, je opisano v "Konjiškem volilnem pismu", ki ga je objavila liberalna Domovina dober teden po volitvah. Pismo je obelodanilo, da so bili pri "tem zločinskem početju" proti državi in narodnim koristim v prvi vrsti udeleženi del duhovščine in razni občinski možje in nekateri župani, ki so s tem izgubili zaupanje prebivalstva. Okrajnemu kandidatu duhovniku Goričarju, tako govori pismo, so celo nekateri duhovniki prepovedali maševati. Častna izjema je bil priljubljeni domači župnik Medved iz občine Stranice, ki je oddal svoj glas, česar mu farani "ne bodo nikoli pozabili". Pismo tudi odkrito govori, da privržence jugoslovanske ideje v okraju boli, ker so bili po udeležbi prebivalcev na volitvah na zadnjem mestu. Za vzrok so našeli različne okoliščine, tako npr. na pohorskem delu okraja je oviralo odhod z doma deževno vreme, nekaj duhovnikov je priredilo vsednevno pobožnost v romarski cerkvi na Brinjevi gori na Ljubičnem. V pismu je opisana tudi živahna dejavnost Karla Gajška in dr. Ervina Mejaka v volilni pro-

²⁰ Domovina, 15. 5. 1930, št. 20, str. 4.

²¹ Kmetiski list, 28. 10. 1931, št. 43, Kandidature v Dravski banovini v posameznih srezih kandidirajo.

²² Domovina, 12. 11. 1931, št. 46.

²³ Slovenski narod, 9. 11. 1931, št. 255.

pagandi, saj so imeli osemindeset volilnih sestankov, shodov in neštivilne razgovore s posameznimi volilci v okraju. Toda ob vsej tej predvolilni propagandi je hkrati potekala "divja protiagitacija" političnih nasprotnikov, širili so se obrekovanja, laži, "grožnje z gospodarskim pritiskom", tudi s prižnice, "niskotna žaljenja" javnih delavcev v okraju, razni protivolilni letaki, žaljive slike itd. Prišlo je tudi do fizičnih napadov na govornike shodov in "najhujša drhal" je preprečila nekatere sestanke. Tako so v Skomarju na Pohorju celo valili kamenje s hriba in prihajajoče govornike obmetavali s kamenjem.²⁴ Sredi januarja 1932, torej že po volitvah, se politične strasti še niso umirile. Domovina in Jutro sta prinesla novico, da je bil v petek 15. januarja napaden dr. Ervin Mejak, starešina sokolskega društva v Konjicah in Dravinjskega sokolskega okrožja, ki je bil tudi dejaven v pravkar pretekli volilni agitaciji. Napad na dr. Mejaka je bil v času, ko se je zvečer s sokolske seje vračal domov; stanoval je v gradu Goliču, četrte ure hoda iz Konjic. V grajskem drevoredu sta napadalca oddala dva strela na Mejaka, vendar ga nista zadela. Mejak se je vrgel na tla in misleč, da je mrtev, je eden od napadalcev zavpil: "Dosti ima ta prekleti sokolski pes", drugi pa je zavpil "Zdaj pa letimo" in zbežala sta proti Konjiški vasi. Kot je kasneje izpovedal dr. Mejak, je dobil nekaj dni pred napadom grozilno pismo, da ga bodo ubili, o samem dogodku pa domneva, da so bili trije napadalci. Dogodek je sprva preiskalo konjiško orožništvo.²⁵ Jutro je še navedlo, da je "izza volilne borbe sem (je) to že peti atentat, ki se je zgodil na aktivne državnotvorne delavce v tem okraju". In da se "v okraju vrši silna subverzivna akcija." Prav te dni je "znan mož iz konjiške okolice" zagrozil, da bodo Konjičane in vse, ki so volili, v štirinajstih dneh "pobili tako, da bo govno od njih brizgalo".²⁶ To so hude in ostre besede, ki ilustrirajo politične strasti privržencev nekdanje SLS do svojih nasprotnikov v liberalno-unitarnem taboru. Seveda pa je omenjeno konjiško volilno pismo in poročilo Jutra zamolčalo ozadje in vzroke teh dogajanj, saj so bili v času volilne agitacije za skupščinske volitve še kako ostri pritiski unitarnega režima tudi na okrajnem nivoju nad zvestimi privrženci dr. Korošca.

Ko se je v začetku januarja 1932 v Ljubljani ustanovila Županska zveza, je bil iz konjiškega okraja vanjo izvoljen Pavel Konoc, posestnik iz Prelog pri Konjicah, njegov namestnik je bil Rado Jereb.²⁷

Po ustanovitvi vsedržavne Jugoslovanske radikalne kmečke demokracije (JRKD) in izvolitvi banovinskega vodstva v Celju 19. junija istega leta, so se tudi v okrajih Dravske banovine sprva ustanavljali okrajni odbori, zatem pa občinske oziroma krajeve organizacije. V okraju Slovenske Konjice so ustanovili okrajni odbor JRKD 19. marca 1933 ob lepem številu predstavnikov iz vseh tedaj še petindvajsetih občin. Ob prisotnosti novega okrajnega načelnika dr. Mateja Suhača je narodni poslanec Karol Gajšek razložil politični položaj v državi in orisal delo narodne skupščine, dr. Ervin Mejak pa program stranke. Zatam je bil izvoljen naslednji okrajni odbor JRKD: za predsednika Rado Jereb, za podpredsednika dr. Ervin Mejak in Jernej Kuzman, za tajnika Ciril Žagar in za blagajnika Stanko Sajovic ter drugi

²⁴ Domovina 19. 11. 1931, št. 47, str. 8.

²⁵ Domovina, 21. 1. 1932, št. 4, str. 9; Jutro, 19. 1. 1932, št. 15, str. 3, Atentat na sokolskega starešino.

²⁶ Jutro, 19. 1. 1932, št. 15, str. 3, Atentat na sokolskega starešino.

²⁷ Domovina 7. 1. 1932, št. 2, str. 1, 2.

odborniki. Izvolili so tudi dva odposlanca za državni kongres, in sicer Rada Jereba in Iva Pavliča.²⁸ Krajevne organizacije JRKD pa so se ustanovljale konec pomladi 1933, ko je narodni poslanec Gajšek imel kar številne sestanke in shode "po vsem srezu". Tako so navedene Zreče, Konjice, Skomarje, Sv. Kunigunda, Kobelj, Sv. Jernej, Vitanje, Stranice, Oplotnica in Loče.²⁹ V tej občini je potekal tudi veliki shod 7. julija, ki je po oceni poročevalca v Domovini bil dobro obiskan.³⁰ Sicer pa je poročevalec iz Konjic v Domovini pohvalil, da v okraju živahno deluje JRKD oziroma na svojem prvem kongresu 20. julija 1933 v Beogradu preimenovana v Jugoslovansko nacionalno stranko (JNS). Obenem je zatrdil, da ima zasluge za to predvsem "podeželsko učiteljstvo, ki vodi naš narod in dela v korist stranke sporazumno z našim sreskim tajnikom".³¹ Tik pred občinskimi volitvami je potekal sestanek okrajne JNS 5. novembra 1933 v konjiškem Narodnem domu, na katerem so govorili o ustanovitvi Zveze slovenskih kmetov, o vlogi Kmetijske družbe in o izpopolnitvi učiteljskih mest.³²

Napeti odnosi med "liberalci" in "klerikalci" so se še bolj zaostriili v času občinskih volitev, ki so potekale 15. oktobra 1933. To je bil čas ostrega protipunktaškega gibanja in vodstvo stranke JNS, kot strankini prvaki v okrajih in občinah, so silovito agitirali, da bi dobili občinske uprave v svoje roke. Kot je zapisal Slovenski narod, je v kontekstu o pomenu občinskih volitev dr. Albert Kramer tudi izrekel takšno obsodbo političnim nasprotnikom: "Nedeljske občinske volitve naj definitivno likvidirajo punktaške špekulacije v Sloveniji in ustvarijo zdrave nacionalne temelje."³³ Toda Koroščeva SLS ni mirovala, nasprotno, posegla je v volilni boj in si z volitvami pridobila v Dravski banovini 54 občin.³⁴ V okraju Slovenske Konjice pa je JNS poleg "Koroščevih punktašev" imela tekmeča tudi v tamkajšnjih Nemcih. Namreč, kot je Jutro povzelo novico, objavljeno v celjskem tedniku "Deutsche Zeitung", ki je bil oblastno prepovedan leta 1937,³⁵ naj bi Nemci skupaj s pristaši SLS nastopali na občinskih volitvah v Slovenskih Konjicah trgu.³⁶ Jutro, ki je to novico še podkrepilo, je še zapisalo, ker je "zdaj ta skupni nastop tudi izpričan v njihovi kandidatni listi, javljamo, da je na tej kandidatni listi 12 članov tukajšnjega Kulturbunda". Nadalje piše Jutro, da je pravih Nemcev samo pet in da je nosilec liste Martin Šumer, trgovec na Glavnem trgu v Slovenskih Konjicah, sicer pa doma iz Griž pri Žalcu. Šumer je bil, po pisanju Jutra, član krajevne organizacije Kulturbunda pa tudi član Jadranske straže in da je pri ljudskem štetju 1931 navedel "jugoslovansko narodnost". Ob vsem tem je poročevalec zapisal, da je objavilo Jutro te podatke v razmišljanje "naši javnosti in volilcem za 15. t. m."³⁷ Tudi Pohod je prinesel to novico, le da je poimensko navedel štiri "vidne nemške može" na kandidatni listi in sicer že omenjenega trgovca iz Konjic Summerja (Šumerja), Hrastnigga, lesnega trgovca iz Zgornje Polskave,

²⁸ Domovina, 14. 4. 1932, št. 16, str. 5.

²⁹ Domovina, 8. 6. 1933, št. 23, str. 9, 10.

³⁰ Domovina, 13. 7. 1933, št. 28, str. 9.

³¹ Domovina, 8. 6. 1933, št. 23, str. 10.

³² Domovina, 16. 11. 1933, št. 46, str. 2, 3.

³³ Slovenski narod, 13. 10. 1933, št. 234.

³⁴ Gašparič, Občinske volitve v Dravski banovini 1933, str. 56.

³⁵ Biber, Nacizem in Nemci v Jugoslaviji, str. 125.

³⁶ Jutro, 7. 10. 1933, št. 235.

³⁷ Prav tam.

gostilničarja Sutterja in tovarnarja Lauricha, oba iz Konjic.³⁸ Agitatorji te liste tudi poudarjajo, je še zapisalo Jutro, da je to "čisto gospodarska lista". Seveda ob vsem tem Jutro ni bilo ravnodušno, temveč je zagrozilo, da mora Kulturbund čimprej "izginiti iz Konjic", in nadaljuje "nam nacionalistom je prav, da je prišlo do tega, ker imamo zdaj vendar enkrat proste roke nasproti nacionalnim nasprotnikom, mi-slimo, da se razumemo".³⁹ To je bilo gotovo mišljeno proti privržencem Koroščeve SLS in Nemcem.

Kar sta zapisala Jutro in Pohod kaže na razpoloženje konjiških nacionalistov ne le do "slovenskih separatistov", temveč tudi do Nemcev, ki so po prihodu Hitlerja na oblast vse bolj dvigali glave. Krajevna skupina Kulturbund v Konjicah je bila med prvimi oblastno razpuščena in to že leta 1934.⁴⁰ Toda, kot je poročal Slovenski dom leta 1941 je bil konec leta 1940 v Konjicah Kulturbund znova ustanovljen in je imel 28. januarja 1941 dobro obiskan sestanek pri Filipiču. Na sestanku so govorili tudi o gradnji doma in pridobitvi zemljišča. Predsednik društva Kulturbund je bil frizer iz Konjic Avgust Radič,⁴¹ ki pa je bil med leti 1941-1945 kot Avgust Raditsch v Konjicah župan.⁴² Dejansko je bila marca 1941 omenjena krajevna skupina Slovenske Konjice v seznamu delujočih v okraju (Kreis) Celje.⁴³

Rezultati občinskih volitev so bili takšni: v Slovenskih Konjicah trgu je bilo 374 volilnih upravičencev, volilo jih je 309, za JNS (Rado Jereb) je bilo oddanih 212 glasov (16 odbornikov), kompromisna lista (Martin Šumer) je dobila 97 glasov in (2 odbornika). V občini Slovenske Konjice okolica je bilo volilnih upravičencev 1027, oddanih glasov 470, za JNS (Pavel Konoc) 315 (22 odbornikov) in za kompromisno (Ivan Šelih) 155 (2 odbornika). V Ločah je bilo 949 volilnih upravičencev, ki so oddali 352 glasov, za JNS (Josip Čuček) 331 (21 odbornikov), kompromisna (Franc Zdolšek) 21 glasov (3 odborniki). V Oplotnici je bilo volilnih upravičencev 960, glasovalo je 634, za JNS (Ivan Jerman) 325 glasov (20 odbornikov), kompromisna lista (Blaž Jelen) pa 309 glasov (4 odborniki). V Tepanju je zmagala lista SLS, volilnih upravičencev je bilo 496, volilo jih je 345, za JNS (Gabriel Kumer) so oddali 139 glasov (2 odbornika), Anton Polegek iz vrst SLS pa je dobil 206 glasov (16 odbornikov). Slaba volilna udeležba je bila v Vitanju, pa tudi v Zrečah. V Vitanju je bilo volilnih udeležencev 895, glasovalo jih je nekaj več kot polovica — 487; za JNS (Marko Kranjc) je bilo oddanih 258 glasov (20 odbornikov) za listo SLS (Ivan Žitaner) pa 229 glasov (4 odborniki). V Zrečah je bilo volilnih upravičencev 770, volilo je 409, volilne glasove za JNS (Davorin Kračun) je oddalo 261 (16 odbornikov) in lista SLS (Ivan Kovač) je dobila 148 (2 odbornika).⁴⁴

Nekdanji privrženci Orjune, v dvajsetih letih je živahno delovala krajevna organizacija tudi v Slovenskih Konjicah,⁴⁵ so ostali zvesti jugoslovanski nacionalni ideji in z uvedbo diktature 1929 začeli podpirati in sodelovati v raznih nacionalnih organizacijah. Z uvedbo državnega Sokola Kraljevine Jugoslavije (SKJ) so v tem

³⁸ Pohod, 30. 9. 1933, št. 39, str. 3.

³⁹ Jutro, 7. 10. 1933, št. 235.

⁴⁰ Biber, Nacizem in Nemci v Jugoslaviji, str. 56.

⁴¹ Slovenski dom, 6. 2. 1941, št. 30.

⁴² Mikola, Razvoj uprave na Konjiškem, str. 16 (slika), 18.

⁴³ Biber, Nacizem in Nemci v Jugoslaviji, str. 219.

⁴⁴ Jutro, 17. 10. 1933, št. 243, str. 7.

⁴⁵ Jutro, 17. 10. 1933, št. 243, str. 7.

okraju kaj kmalu nastale sokolske organizacije v okviru državnega Sokola. Dne 4. oktobra 1930 je konjiško sokolsko društvo priredilo Slovanski večer. Dr. Ervin Mejak, prosvetar celjske sokolske župe, je predaval o narodni manjšini na Koroškem, obširno je orisal z nadrobnimi podatki njihov nezavidljivi položaj. Društveni orkester pa je popestril zanimivo predavanje.⁴⁶

Katoliško usmerjeno prebivalstvo je v nekaterih krajih, kjer so se ustanovljale sokolske organizacije, zlasti podeželske sokolske čete, odklanjalo članstvo in bilo nestrpno tudi do njihovega članstva. Še več, skalili so se odnosi tudi z nacionalno usmerjenim učitelstvom, ki je bilo večinoma tudi organizator državnega Sokola z novimi smernicami in poslanstvom. Ob tem omenjamo Špitalič, kjer je upravitelj tamkajšnje osnovne šole Alojz Berce 1. februarja 1931 ustanovil sokolsko četo in v šolski kroniki potožil o hudem odporu nekaterih prebivalcev; izgubil je celo nekatere prijatelje. Toda z vztrajnostjo in podporo brata Antona Berceta in članov sokolske čete so uspeli, da je Dravinjsko sokolsko okrožje priredilo 3. maja istega leta prvi izlet v Špitalič. Berce je še zapisal v šolsko kroniko: "Naši so se dobro odrezali. Jeziki se polagoma umirjajo. Le neka kuharica pada v omedlevico, ako vidi Sokola".⁴⁷ Tamkajšnja Sokolska četa je uspela zgraditi tudi oder, bil je v šolski stavbi, "ki se ga je posluževalo učiteljstvo z uspehom za širjenje prosvete". Toda kot je zapisal naslednji šolski upravitelj Jošt, so leta 1937, torej že v vladavini Jugoslovenske radikalne zajednice morali oder iz šole odstraniti "in je ostal last samo Sokolov. Kdo ve, kdaj bo prišla šola zopet do odra?", se je spraševal šolski kronist.⁴⁸ Zveza kulturnih društev v Mariboru je pod okriljem Sokola ustanovila v Zrečah javno ljudsko knjižnico, ki je v nedeljah poslovala v šolski zgradbi.⁴⁹ Spomladi 1931 naj bi delovalo v Konjiškem okraju že deset sokolskih društev oziroma sokolskih čet.⁵⁰ Nasploh je Sokol, kot poroča liberalni tisk, precej živahno deloval tudi v naslednjih letih. Tako so npr. 29. junija 1932 slavnostno razvili sokolski prapor za Dravinjsko okrožje, kumoval mu je ban dr. Drago Marušič. V govoru o zgodovini konjiškega sokolstva je Rado Jereb poudaril zasluge in požrtvovalnost pomembnih mož in tudi rodbin tako Ogorevčeve, Prussove in Prarazilove.⁵¹ Poleg odmevnega delovanja sokolskih društev in čet se je okraj pohvalil tudi z uspešno izvedenimi občnimi zbori občinskih oziroma krajevnih organizacij JNS, na katerih so prisostvovali člani okrajne JNS. Po tedniku Domovina naj bi organizacije beležile kar "velik porast članstva", saj so ljudje sprevideli, da edino vsedržavna stranka vodi k izboljšanju stanja "vsemu jugoslovanskemu narodu".⁵²

Živahno so delovali tudi privrženci gibanja okrog glasila Pohod (1932-1937) v okviru Narodne odbrane (Narodne obrambe-NO), ki je bila vsedržavna organizacija. V okviru tega gibanja so ustanovljali tudi strelske družine; v Slovenskih Konjicah je bila ustanovljena 17. septembra 1932. Ustanovni občni zbor je bil v Narodnem domu, v uvodnih besedah je Rado Jereb razložil pomen strelskih družin, dr. Ervin Mejak pa je poročal o pripravah na ustanovitev, ob tem je pri-

⁴⁶ Domovina, 16. 10. 1930, št. 42, str. 9.

⁴⁷ Vinko Zdevc: Šola in prebivalci v Špitaliču. V: Konjice z okolico : zbornik 1996. Konjice 1996, (dalje Zdevc, Šola in prebivalci v Špitaliču) str. 155, 156; Domovina, 14. 5. 1931, št. 20, str. 8.

⁴⁸ Zdevc, Šola in prebivalci v Špitaliču, str. 159.

⁴⁹ Domovina, 15. 1. 1931, št. 3, str. 5.

⁵⁰ Domovina 14. 5. 1931, št. 20, str. 8.

⁵¹ Domovina, 14. 7. 1932, št. 29, str. 7.

⁵² Domovina, 15. 2. 1934, št. 7.

pravljalni odbor priskrbel tudi strelišče. K strelski družini je pristopilo 55 članov in članic. Soglasno so izvolili upravo, ki je bila takole sestavljena: predsednik Alojzij Schmid, sodnik, prvi podpredsednik Rado Jereb, notar in drugi dr. Ervin Mejak, advokat, tajnik Srečko Vališer, hranilniški uradnik, blagajnik Franjo Lorber, davkar. V podporo so jim bili številni odborniki in nadzorni odbor. Poročevalec v Pohodu je še zapisal, da je strelsko družino "naša javnost z veseljem pozdravila", saj obstaja veliko zanimanje, kar je porok, da bo družina bržkone uspešno delovala.⁵³ Avgusta 1933 pa so ustanovili še Poverjeništvo Narodne odbrane za Konjice in okolico, ki je sodilo v Oblastni odbor NO s sedežem v Mariboru.⁵⁴

Pohod je kar veliko pozornosti namenjal okraju Slovenske Konjice. V prispevkih in krajših noticah zasledimo graje in ostre kritike o slabi jugoslovanski nacionalni zavesti prebivalcev tega okraja. Tako npr. kritizira 1932 potek proslave rojstnega dne kralja Aleksandra z uvodnim cerkvenim obredom, ko so otroci na koncu zapeli državno himno Bože pravde, ki sta jo cerkveni pevski zbor in tudi mašnik s predčasnim odhodom ignorirala.⁵⁵

Največkrat so v Pohodu omenjeni tudi oholi odnosi tamkajšnjih Nemcev do Slovencev, pa tudi pretirana naklonjenost Slovencev do vsega, kar je nemškega. Veljala je tudi sodba da kar nekaj Slovencev kaže svoj hlapčevski odnos v druženju s tamkajšnjimi Nemci, saj so tedaj radi govorili tudi v nemškem jeziku, s čimer so se nekateri še posebej postavljali. Kritično je Pohod pisal tudi o nekaterih prebivalcih, ki so bili simpatizerji nacistične ideologije in uvajanja "novega reda". Kot primer navajamo notico, da je narodno zavedne prebivalce okraja precej vznemirjalo, da so iz nekega stanovanja morali "skoraj dnevno poslušati prepevanje in igranje nemških šlagerjev". Poje pa jih neka gospodična "o kateri dvomimo, da se je učila na državnem učiteljišču igranja in prepevanja takih šlagerjev".⁵⁶ Zanimiva je tudi notica, ki pravi, da se v Slovenskih Konjicah v neki gostilni, kjer natakarica "noče govoriti slovensko", zbira takšna družba, ki posluša Hitlerjeve govore. Zato je prav, da "konjiški nacionalisti razgalimo vse, kar je slabega, da bodo Konjice res slovenske, ne nemčurske, kot so sedaj. Metlo v roke". Predlagajo, da naj bi glasilo Pohod viselo na vidnem mestu v kraju, ki bi bil "kot pranger, na katerem bomo razkrili grehe ljudi, ki se sramujejo slovenskega jezika".⁵⁷

Uspelim gospodarskim in prosvetnim prireditvam v Konjicah marca 1933⁵⁸ so sledile takšne tudi v naslednjem letu. Dne 15. aprila 1934 so potekali v Konjicah gospodarski dnevi, ki so jih priredile liberalne gospodarske in prosvetne organizacije v okraju. Udeleženci prireditve so trumoma prihajali peš in na vozovih, zastave v mestu in slavolok pred okrajno hranilnico pa so pričali o slovesnem vzdušju v teh dneh. V okraju se je po pripravah ta dan ustanovila po kmečkem zborovanju nova postojanka kmečkostanovske organizacije - pododbor Zveze slovenskih kmetov (ZSK) za konjiški okraj.⁵⁹ Ivan Nemeč, okrajni kmetijski referent,

⁵³ Pohod, 8. 10. 1932, I, št. 5, rubrika Strelske družine.

⁵⁴ Pohod, 12. 8. 1933, II, št. 32, str. 3.

⁵⁵ Pohod, 31. 12. 1932, I, št. 17, str. 5.

⁵⁶ Pohod, 2. 9. 1933, II, št. 35, str. 3.

⁵⁷ Pohod, 3. 6. 1933, I, št. 22, str. 8.

⁵⁸ Domovina, 30. 3. 1933, št. 13, str. 9.

⁵⁹ Kmetijski list 18. 4. 1934, št. 16; več o Zvezi slovenskih kmetov glej Anka Vidovič-Miklavčič: Zveza slovenskih kmetov v letih 1932-1935. V: Zgodovinski časopis, 1989, št. 4, str. 55-569, za konjiški okraj str. 564.

kasneje eden vidnejših članov krovne Zveze kmetskih fantov in deklet, je prebral listo predlaganega pododbora, ki so jo soglasno sprejeli. Člani pododbora ZSK so bili župani in javni delavci iz okraja. Kmečko zborovanje je z govorom zaključil narodni poslanec okraja Karol Gajšek. Sledilo je mladinsko zborovanje Društva kmetskih fantov in deklet iz okraja in po pozdravnih govorih strankinih veljakov ter predsednika krovne Zveze kmetskih fantov in deklet Ivana Kronovška so izvolili pododbor za konjiški okraj. V okviru razprave pa so sprejeli načrt za delo mladinske organizacije v prihodnje. Po zborovanju so vsi odšli na konjiško vinsko razstavo. Kot je Kmetški list ambiciozno zapisal, so bili konjiški dnevi "v znamenju kmetijske misli, državnega edinstva in narodne sloge".⁶⁰

Po razpustu narodne skupščine 6. februarja 1935 je tekla volilna agitacija za skupščinske volitve 5. maja istega leta tudi v obravnavanem okraju. Sprva so se nameravali privrženci dr. Korošca pridružiti Združenim opoziciji na listi dr. Vladka Mačka proti Jevtičevi politiki. To je v Sloveniji podpirala Pucelj-Marušičeva frakcija JNS. Vendar je slednjič bila v vodstvu SLS sprejeta direktiva, naj privrženci nekdanje SLS abstinirajo skupščinske volitve. Dr. Korošec se je namreč že pripravil za vstop, po predvidenem padcu režima JNS, v novo beograjsko vlado. V okraju Slovenske Konjice sta bila na Jevtičevi listi predlagana Karol Gajšek in Franjo Seručar, posestnik v Hebenštrajtu (tudi Gojka ali Planje, občina Slovenske Konjice). V okraju je od 5485 volilnih upravičencev volilo le 2825 volilcev, kar kaže zopet na močno volilno abstinenco nasprotnikov režima JNS. Karol Gajšek, tedaj notar iz Marenberka, je dobil na Jevtičevi listi 2442 glasov in Franjo Seručar 207 glasov. Na opozicijski listi dr. Vladka Mačka je Ivan Život dobil 165 glasov, Maksimovičeva lista nič in Ljotičeva lista 11 glasov.⁶¹ Po padcu Jevtičeve vlade je izvoljeni konjiški narodni poslanec Karol Gajšek, potem ko se je ustanovila vsedržavna Jugoslovanska radikalna zajednica (JRZ), prešel, kot še nekateri slovenski poslanci, izvoljeni na Jevtičevi listi, v Klub slovenskih poslancev JRZ.⁶²

Kmalu po petomajskih volitvah je padla Jevtičeva vlada in junija 1935 se je oblikovala nova Stojadinovičeva vlada, v kateri je postal notranji minister dr. Anton Korošec. Novi minister je nemudoma poskrbel za razveljavitev odloka bana Draga Marušiča iz februarja 1933 o razpustu katoliške Prosvetne zveze tako v ljubljanski kot v mariborski škofiji. Poleti in jeseni 1935 so privrženci katoliškega tabora v svojih župnijah oživljali prosvetne organizacije in sklicevali občne zборе, na katerih so sprejemali delovni program in idejne smernice v luči sklepov II. evharističnega kongresa za Jugoslavijo, ki je bil konec junija 1935 v Ljubljani. Prosvetne organizacije v okviru župnij so z novimi pravili Katoliške akcije jeseni 1936 postale njene pomožne sile in sprejele nalogo kulturnega apostolata. V konjiškem okrožju, to je organizacijski enoti Prosvetne zveze, so obnovili prosvetna društva v Čadramu, Keblju, Konjicah, Ločah, Prihovi, Skomarjah, pri Sv. Jerneju, Sv. Kunigundi, Špitaliču, Vitanju, Zrečah, Žičah in Stranicah.⁶³

Z ustanovnim občnim zborom krovne Zveze fantovskih odsekov (ZFO) oktobra 1937 v Ljubljani in s sprejetjem pravil je ta postala samostojna organizacija, ki je v naslednjih letih poleg glasila Kres izdajala tudi svoje publikacije. ZFO, ki je

⁶⁰ Prav tam.

⁶¹ Jutro (ponedeljsko), 6. 5. 1935, št. 15; Jutro, 7. 5. 1935, št. 104 a; Slovenec, 7. 5. 1935, št. 103 a, Uradni izidi nedeljskih volitev.

⁶² Domoljub, 20. 10. 1937, št. 42, O naših slovenskih poslancih.

⁶³ Koledar Prosvetne zveze 1938. Ljubljana 1939, str. 92.

bila ena osrednjih telesnovzgojnih organizacij v Dravski banovini, je leta 1938 postala enakopravna s Sokolom.⁶⁴ Naloge in cilji ZFO so bili opredeljeni v knjižici dr. Jožeta Jeraja Vzori slovenskih fantov (Ljubljana 1937). Vodstvo ZFO je posebej, poleg telesne vzgoje skrbelo za versko-nravno in socialno vzgojo na podlagi papeških okrožnic, pri čemer je bil vključen tudi boj proti komunizmu. Tudi v župnijah obravnavanega okraja so se ustanavljali Fantovski odseki, člani so se udeleževali priljubljenih sestankov "fantovskih večerov" in pa fantovskih taborov, kjer so pokazali telesnovzgojne veščine, pa tudi na prosvetnih tekmovanjih svoje znanje iz socialnega nauka Rimskokatoliške cerkve.

Katoliškim prosvetnim taborom, posebej mladinskim, ki so se dogajali v okviru dekanij ali v prosvetnih okrožjih, so se zlasti z letom 1938 pridružili še narodnoobrambni. V Slovenskih Konjicah se je namreč že leta 1936 ustanovila podružnica katoliške narodnoobrambne organizacije Slovenska straža.⁶⁵ Tako je imel npr. mladinski tabor, ki je potekal 25. septembra 1938 v Oplotnici, tudi narodnoobrambni značaj. Po blagoslovitvi velikega župnega zvona v Čadramu je sledilo mladinsko zborovanje v Oplotnici pod "staro vaško lipo", katerega se je udeležilo v krajih 200 članov Fantovskih odsekov in Dekliških krožkov. Osrednji govor je imel ravnatelj Jakob Richtar iz Maribora, ki je razvijal misli o ljudski izobrazbi in katoliški vzgoji slovenske mladine.⁶⁶

Poleg oživljanja katoliških prosvetnih organizacij so v Dravski banovini potekali tudi tabori mož in fantov, na katerih so govorili tudi o ustanovitvi in vlogi nove vsedržavne Jugoslovanske radikalne zajednice. Eden večjih ljudskih taborov je bil 22. septembra 1935 v Slovenskih Konjicah na vrtu Katoliškega doma. Osrednji govor je imel dr. Miha Krek, ki so ga 1. septembra kot ministra brez listnice pritegnili v beograjsko vlado. Po poročilu Slovenca so se "zgrinjali možje in fantje od Poljčan in izpod Pohorja" in "tisoči in tisoči" napolnili zborna mesto.⁶⁷ Predsednik pravkar ustanovljene okrajne JRZ Slovenske Konjice odvetnik dr. Franjo Macarol je pozdravil goste in govornike shoda. Tabor je odprl Janez Šelih, dr. Miha Krek pa je pojasnjeval notranjepolitični položaj v državi, pri čemer se ni izognil ostri kritiki prejšnje oblasti JNS. V govoru je navedel konkretne primere nasilja v okraju nad privrženci tedaj opozicijske, sicer pa razpuščene Koroščeve SLS. Med drugim tudi naslednje: "V tistih letih je prišla politična strast tako daleč, da je razdiralno, strašno in uničujoče gospodarila" in privedla do osiromašenja prebivalstva. Bili so primeri ko niste kot "zatirani in preganjani ugledni in močni posestniki nič veljali ne v hranilnici, ne v občini, ne v okraju in ne pri banovini". Toda "vse to ste prenašali, ker ste bili in ostali zvesti našemu voditelju dr. Korošču."⁶⁸ V nadaljevanju govora je dr. Krek zatrdil, da je zdajšnja vlada "trdna in stabilna" in jih posredno vabil v novo vsedržavno stranko. Za njim so govorili še odvetnik dr. Macarol, bivši narodni poslanec Franjo Žebot, strankin tajnik nekdanje SLS klerik Marko Kranjc iz Maribora, dr. Ševšek pa je orisal razmere zadnjih

⁶⁴ Anka Vidovič-Miklavčič: Mladina med nacionalizmom in katolicizmom. Ljubljana 1994, str. 88, 100, 101.

⁶⁵ Slovenska straža, 5. 7. 1936, št. 1. Več o Slovenski straži Anka Vidovič-Miklavčič: Društvo Slovenska straža (1910-1941). V: Studia Historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije. Humanities and Social Studies Review (Hartmanov zbornik), 2004, št. 2-3, str. 439-476.

⁶⁶ Slovenec, 27. 9. 1927, št. 222, str. 3.

⁶⁷ Slovenec (ponedeljski) 23. 9. 1935, št. 38, Sijajen ljudski tabor v Konjicah.

⁶⁸ Prav tam.

let v okraju.⁶⁹ Krajevne organizacije JRZ za konjiški okraj so nastajale jeseni 1935. V Tepanju se je ustanovila bržkone v začetku novembra, njen predsednik je postal Ivan Pavlič, trgovski poslovođa v Prihovem, podpredsednik Matija Napotnik, posestnik s Tepanjskega vrha, tajnik Franko Skrbinšek, posestnik iz Sevec, blagajnik Albin Pušnik, posestnik iz Dobrave in še osem odbornikov.⁷⁰ Na seji poslanskega kluba JRZ v Beogradu novembra istega leta je bil od slovenskih poslancev Karol Gajšek določen za člana verifikacijskega odbora in tudi za namestnika imunitetnega odbora.⁷¹ Ko je z odlokom z dne 7. decembra notranji minister Korošec razrešil stare in imenoval nove banske svetnike, je bil za konjiški okraj razrešen dotedanji Rado Jereb, notar iz Konjic, na novo pa imenovan Janez Šelih, posestnik v Bezini.⁷²

Ob prvi obletnici smrti kralja Aleksandra so 9. oktobra v Slovenskih Konjicah priredili komemoracijo v dvorani Okrajne hranilnice. Konjiški trg je bil odet v žalne zastave, žalne svečanosti so se udeležili okrajni načelnik dr. Matija Maležič, vladni svetnik Davorin Trstenjak, arhidiakon Franc Tovornik ter zastopniki raznih korporacij, društev in organizacij. Zbranim je govoril predsednik trške občine, tedaj še Rado Jereb.⁷³

Po ustanovnem občnem zboru 22. decembra 1935 v Ljubljani, ki je pomenil obnovitev kmečke stanovske organizacije krovne Kmečke zveze (KZ), si je ta namenila poglavitno nalogo reševanje kompleksnega kmečkega vprašanja v luči "obnove našega kmečkega gospodarstva".⁷⁴ Sprejela je smernice o tedaj aktualnem "gospodarstvu po načrtu", uresničevanje tega pa je videla v posodabljanju agrarne proizvodnje in v pospešeni širitvi zadružne misli in zadružnih organizacij. Uveljavljanje zlasti konzumnega zadružništva naj bi v prihodnje prevzelo "vodilno vlogo v vsej borbi za novi, boljši družabno-gospodarski red na krščanskih temeljih".⁷⁵ Sprejetjem programa in statuta Kmečke zveze so se krajevne organizacije širile zlasti v letih 1936-1939 v vse okraje. V okraju Slovenske Konjice so se že leta 1936 ustanovile krajevne Kmečke zveze, prva je imela ustanovni občni zbor 16. avgusta 1936 v Žičah v občini Loče.⁷⁶ V isti občini se je ustanovila še pri Sv. Jerneju 30. avgusta,⁷⁷ v Zrečah pa 11. septembra istega leta.⁷⁸ V letu 1937 sta bili ustanovljeni dve in sicer v Vitanju 31. januarja,⁷⁹ v naslednjih letih so se ustanovile še druge krajevne KZ. Okrajna Kmečka zveza je imela svoj sedež v Slovenskih Konjicah, krajevne KZ pa so leta 1941 delovale v Keblju, Ločah, Oplotnici, Konjicah, Prihovi, pri Sv. Jerneju, v Sv. Kunigundi, v Vitanju, Zrečah in Žičah. Okrajna KZ je imela svojega zastopnika Antona Kuka v Glavnem odboru KZ.⁸⁰ V Kmetijski zbornici, ustanovljeni 26. julija 1937 v Ljubljani, ki je bila v pretežni večini v rokah

⁶⁹ Prav tam.

⁷⁰ Slovenec, 13. 11. 1935, št. 261 a, str. 2.

⁷¹ Slovenec, 12. 11. 1935, št. 260, str. 2.

⁷² Slovenec, 11. 12. 1935, št. 285 a, str. 3.

⁷³ Slovenec, 13. 10. 1935, st. 236 a, str. 6.

⁷⁴ Domoljub, 2. 7. 1936, št. 27, 405.

⁷⁵ Orač, februar 1939, št. 2, Zadružništvo in država.

⁷⁶ Arhiv Republike Slovenije, fond AS 68 Kraljeva banska uprava upravni oddelek, Ban 16-2, fasc. 14001-15500/1937.

⁷⁷ AS, 68, fasc. 19401-21800/1937.

⁷⁸ AS 68, fasc. 5001-7000/1941.

⁷⁹ AS 68, fasc. 30001-0/1939; Domoljub, 14. 10. 1936, št. 42.

⁸⁰ Koledar Kmečke zveze 1939, Ljubljana 1940, str. 79.

strankinih članov JRZ in hkrati članov Kmečke zveze,⁸¹ sta bila na prvih volitvah 27. junija 1937 izvoljena med drugimi svetnik Anton Kuk in njegov namestnik Jurij Orož iz Zreč.⁸² Na kasnejših volitvah pa je Oroža zamenjal Karel Zidanšek.⁸³ Na drugi skupščini Kmetijske zbornice 28. oktobra 1937 je bil že omenjeni Kuk izvoljen tudi v odsek za vinarstvo in sadjarstvo.⁸⁴ Stanovska organizacija kmeta v okviru Kmečke zveze in pa delavstva v okviru Zveze združenih delavcev sta bili med poglavitnimi katoliškimi organizacijami, ki sta utirali miselnost o stanovski družbi in državi. Vsaka organizacija je v letih pred aprilskim zlomom 1941 na raznih tečajih in predavanjih vse bolj posvečala skrb stanovski vzgoji kmeta in delavca, na shodih pa so voditelji obeh organizacij navduševali udeležence za stanovsko vzajemnost in poudarjali zahtevo po čimprejšnji ustanovitvi banovine Slovenije.⁸⁵

Tudi krovna Zveza združenih delavcev, ki se je ustanovila novembra 1935 v Ljubljani, je imela v obravnavanem okraju svoje organizacije. V nedeljo 16. oktobra 1938 je potekalo zborovanje delavcev, ki so se ga udeležili člani krajevne ZZD v Oplotnici. V to organizacijo so bili vključeni kamnolomni in cestni delavci.⁸⁶ Oktobra 1938 so železarski delavci v podjetju Štajerska železo-industrijska družba z. o. z. ustanovili krajevno organizacijo ZZD v Zrečah. Po pisanju Slovenskega delavca so delavci zahtevali, da naj bi delodajalci z njimi postopali po veljavnih predpisih zakona o zaščiti delavcev in obrtnega zakona. Še posebej so se delavci zavzemali za plačilo pribitka za nadurno delo, bolniških tednov in izplačilo mezd za orožne vaje, kot so to predvidevale določbe obrtnega zakona. Kmalu je štela omenjena organizacija 60 članov, simpatizerjev pa 70, ki so se nameravali včlaniti.⁸⁷ Več ovir so imeli organizatorji pri ustanavljanju ZZD v tovarni usnja Laurich v Konjicah. Na sestanku ZZD 10. oktobra 1937 je bodril delavce med drugim tudi član vodva ZZD v Ljubljani Franc Luzar. Tudi v Konjicah je številnim delavcem "v daljšem govoru polagal na srce delavsko zavednost in skupnost".⁸⁸ Tamkajšnjim članom ZZD so glasilo Slovenski delavec razpečevali v Katoliškem društvenem domu,⁸⁹ sicer pa je omenjeno glasilo pogostokrat prinašalo vesti o delovanju ZZD v Konjicah. Dne 7. novembra 1937 je na sestanku članstva ZZD v tovarni Laurich spet govoril član centrale iz Ljubljane. "Ob lepem številu zbranega delavstva" je orisal temeljna načela ZZD, pri čemer je poudaril pomen slovenske katoliške skupnosti. Dogovorili so se tudi o bližnji prireditvi socialnega tečaja, ki naj bi dvignil "delavsko zavest in borbenost med članstvom". Poleg tega pa bi se seznanili s svojimi pravicami, ki jih v prihodnje morajo izbojevati.⁹⁰ Kot zanimivost navajamo, da je okrajno načelstvo v času stavke sredi maja omenjenega leta na podlagi odredbe kraljeve banske uprave izgnalo ne le iz Konjic temveč tudi iz države nastavljenca tuje narodnosti, ki so bili zaposleni v tovarni Laurich in tvrdki

⁸¹ Več o ustanovitvi Kmetijske zbornice Anka Vidovič-Miklavčič: Prispevek k zgodovini ustanovitve in dejavnosti Kmetijske zbornice v Sloveniji. V: Zgodovinski časopis, 1997, št. 2, str. 221-233.

⁸² Domoljub, 1. 7. 1937, št. 26. Prvi člani naše Kmetijske zbornice.

⁸³ Koledar KZ za leto 1940. Ljubljana 1941, str. 107.

⁸⁴ Domoljub, 4. 11. 1937, št. 44, Kmetijska zbornica je zborovala.

⁸⁵ Primerjaj Slovenski delavec, 1. 3. 1940, št. 9.

⁸⁶ Slovenec, 19. 10. 1938, št. 241 a, str. 9.

⁸⁷ Prav tam; prim. Slovenski delavec, 1. 1. 1939, št. 1; Slovenski delavec, 28. 1. 1939, št. 5.

⁸⁸ Slovenski delavec, 23. 10. 1937, št. 2.

⁸⁹ Slovenski delavec, 30. 10. 1937, št. 3.

⁹⁰ Slovenski delavec, 13. 11. 1937, št. 5, Konjice.

Alfa. Po vesteh Jutra je okrajni načelnik določil čas odhoda - "v teku treh ur" - in tudi iz petih mož sestavljeno "orožniško patroljo, ki je izgnance z nasajenimi bajoneti spremila do meje". Dnevnik Jutro je ob tej vesti izgnane osebe tudi poimensko navedel. Hkrati je potekala akcija poravnave na okrajnem načelstvu med delavstvom in vodstvom tovarne Laurich, toda brez uspeha. Tudi tvrdka Alfa je uresničila redukcijo in odpustila sredi maja 80 delavcev.⁹¹ Grožnja z nadaljnjo redukcijo delavstva je bila ves čas prisotna, zato je ZZZ odločno posegla v pogajanja, da se redukcije ne uresničijo. Lastniku podjetja Laurichu so tudi očitali, da je nasproten ZZZ in njenemu delovanju, medtem ko podpira unitarno Narodno strokovno zvezo (NSZ).⁹² Slovenski delavec je tudi spraševal, ali je "NSZ v Konjicah prišla razbijat delavsko enotnost?" in "Kje je bila za enoten in solidaren nastop ob času stavke?".⁹³ Hud boj med njima se je razvnel v času priprav na volitve obratnih zaupnikov, tudi za glasove še neorganiziranega delavstva. Politika podjetja pa je stremela za tem, da bi čimbolj oslabil konjiško ZZZ. To se je pokazalo tudi "pri zadnjih odpustih", s katerimi so bili najbolj prizadeti prav delavci, organizirani v ZZZ.⁹⁴ Dne 30. januarja 1938 so bile volitve obratnih zaupnikov, volilnih upravičencev je bilo 120, volilo jih je 114, 78 jih je glasovalo za NSZ in 36 za ZZZ, ki je dobila dva in NSZ tri zaupnike.⁹⁵ Tudi neorganizirani so, kot je zapisalo glasilo ZZZ Slovenski delavec, dali glasove NSZ, članstvo ZZZ pa je bilo zmanjšano po redukciji delavstva decembra preteklega leta. Zmago NSZ je podjetnik proslavil "z likofom". Katoliški Slovenski delavec je v komentarju zapisal da Laurich "pač pozna metode nemškutarskega kapitala, ki uspeh vina visoko ceni pri uničenju delavske zavesti".⁹⁶ Seveda se je s komentarjem v Novi pravdi branila konjiška podružnica NSZ.⁹⁷ Tudi ob sprejetju novih delavcev, mimo odpuščenih, se huduje Slovenski delavec, je sramotno za NSZ, da se "nemčurskemu podjetniku obeša na rep." Ko poročevalec pripisuje Laurichu breznačelnost, še pribija, da so tamkajšnji delavci, med njimi tudi odpuščeni, "s svojimi žulji veliko pripomogli Laurichu do premoženja".⁹⁸ Med zadnjimi se je ustanovila 26. marca 1939 krajevna organizacija ZZZ na žagi grofa Thurna na Rakovcu v Vitanju. Četudi so se delavci bali delodajalcev, se je sestanka udeležilo "lepo število članov", navdušujoč govor pa je imel tajnik krovne ZZZ Peter Rozman iz Maribora.⁹⁹ Ta je po 15 letih opravljanja funkcije strokovnega tajnika pri krščanskosocialistični Jugoslovanski strokovni zvezi (JSZ), 1. decembra 1938 prešel k ZZZ.¹⁰⁰ Na omenjenem sestanku so sklenili, da si bodo prizadevali uveljaviti kolektivno pogodbo, ki naj bi uredila delovne razmere, zlasti pa "mezde po pravičnejši odmeritvi, kakor je danes".¹⁰¹

⁹¹ Jutro, 15. 5. 1937, št. 112, Stavka v tovarni usnja v Konjicah. Vsi inozemski nameščenci tovarne izgnani - pogajanja dosedaj brezuspešna.

⁹² Slovenski delavec, 18. 12. 1937, št. 10, Slovenski delavec, 24. 12. 1937, št. 11.

⁹³ Slovenski delavec, 24. 12. 1937, št. 11.

⁹⁴ Slovenski delavec, 22. 1. 1938, št. 3.

⁹⁵ Nova pravda, 3. 2. 1938, št. 5; Slovenski delavec, 5. 2. 1938, št. 5.

⁹⁶ Slovenski delavec, 5. 2. 1938, št. 5.

⁹⁷ Nova pravda, 10. 2. 1938, št. 6, str. 4.

⁹⁸ Slovenski delavec, 19. 2. 1938, št. 7.

⁹⁹ Slovenski delavec, 18. 3. 1939, št. 12, Vitanje.

¹⁰⁰ Slovenec, 4. 12. 1938, št. 279 a, str. 7.

¹⁰¹ Slovenski delavec 1. 4. 1939, št. 14.

Po padcu Jevtičevega režima so prešle JNS in nacionalne organizacije v opozicijo. Organizacije JNS so po pohorski deklaraciji, (kasneje imenovani tudi "pohorski akciji") porojeni avgusta 1935 in po njeni potrditvi septembra na Hvaru in v Sarajevu,¹⁰² začele znova živahno delovati. Deklaracija je med drugim agitirala zbiranje "v enotno jugoslovansko nacionalno fronto", kar je dalo novega netiva tudi v nacionalnih organizacijah v tedanjih občinah obravnavanega okraja.

Dne 29. oktobra 1939 je sklicala okrajna JNS zborovanje v Narodnem domu v Konjicah, kjer so bile zastopane vse občinske organizacije. Na zborovanju, ki ga je vodil Ciril Žagar, je govoril narodni poslanec Milan Mravlje. Razlagal je notranji in zunanji politični položaj in se pomudil posebej pri sporazumu Cvetković-Maček. Posebej je opisal težak položaj kmečkega ljudstva. Ob zaključku govora je pozval vse člane stranke in "napredno podeželje", naj vztrajno delujejo za združitev "vseh naprednih sil v Konjicah" in se pripravljajo na prihodnje skupščinske volitve, ko "bodo mogli tajno in svobodno dati izraza svojemu razpoloženju".¹⁰³ Vlada JRZ je namreč že nekaj časa obljubljala nov volilni zakon, ki naj bi utiral pot demokratizmu v državi, o čemer je pisal tudi politični tisk na Slovenskem. Na zborovanju so sprejeli sklep "o požitvi dela v vseh občinskih organizacijah". Ugotavljamo, da je bila dokaj dejavna tudi mladina iz unitarnega tabora. Po ustanovitvi akcijskega odbora mladine JNS (MJNS) septembra 1936 v Ljubljani so se na podlagi sprejetega statuta začeli snovati okrajni odbori MJNS. V okraju Slovenske Konjice se je 4. aprila 1937 zbralo okrog 60 mladeničev in so ustanovili okrajni odbor MJNS s sedežem v Konjicah. Po začasnem "organizacijskem pravilniku" je bila namreč osnovna organizacijska enota okrajna organizacija. Član MJNS je bil hkrati tudi član senjorske JNS, s čimer je bil zadolžen izpolnjevati vse dolžnosti, ki so bile določene v omenjenem poslovniku. Na ustanovnem občnem zboru je bil prisoten tudi član banovinskega akcijskega odbora MJNS Andrej Uršič iz Ljubljane, ki je orisal naloge in cilje nacionalne mladine. Za predsednika konjiške okrajne organizacije MJNS je bil izvoljen Franjo Brtoncelj, za podpredsednika Gustav Sorman, za tajnika Jože Vidernik (kasneje Ciril Žagar) in za blagajnika Anton Kevlič. Izvoljeni odborniki so bili iz Konjic, Loč, Spitalič, Oplotnice, Skomarj, Stranic in Zreč.¹⁰⁴ Nacionalna mladina v tem okraju je sodeč po liberalno unitarnem tisku kar živahno delovala. Prirejali so sestanke, občne zборе in shode, večinoma skupaj s starešinsko JNS. V letu 1938 se je organizacijska mreža MJNS dopolnjevala še z občinskimi organizacijami. Po zborovanju krajevne MJNS v gostilni Sorman v Konjicah 16. julija 1938, kjer se je zbralo po pisanju Jutra nad 80 mladincev, predvsem iz "nižjih slojev",¹⁰⁵ so se naslednji dan ustanovile še v Zrečah in Stranicah, 31. julija istega leta pa še v Ločah.¹⁰⁶ Teh ustanovnih občnih zborov, pa tudi shodov so se udeleževali člani banovinskega odbora MJNS iz Ljubljane, med njimi omenjamo delegate banovinskega odbora MJNS predsednika ing. Jožeta Rusa in pa Vekoslava Bučarja, ki si je tudi ogledal kraje Brezen, Prihovo in Žreče. V organizacijah MJNS je bila vključena pretežno kmečka, delavska in obrtna mladina,

¹⁰² Prim. Metod Mikuž: Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917-1941. Ljubljana 1965, str. 439-440.

¹⁰³ Jutro, 31. 10. 1939, št. 254, Zborovanje v Konjicah.

¹⁰⁴ Jutro, 8. 4. 1937, št. 81.

¹⁰⁵ Jutro 24. 7. 1938, št. 170, str. 2.

¹⁰⁶ Prav tam.

poročevalec prispevka pa obžaluje, da je bilo "inteligentne mladine prav malo". Na vseh teh sestankih je bil navzoč kot zastopnik oblasti okrajni načelnik Bavdek.¹⁰⁷ Okrajna MJNS je načrtovala tudi veliko mladinsko zborovanje in proslavo 20-letnice Jugoslavije 7. avgusta istega leta. Toda ker je imel prvotno načrtovan vse-narodni tabor - proslava 20 letnice Jugoslavije - v Mariboru julija tega leta namero pokazati premoč režima JRZ nad opozicijo, se je demokratični del Sokola temu uprl in udeležbo odpovedal.¹⁰⁸ Da ne bi prišlo do nemirov, je bil načrtovani vsenarodni tabor v Mariboru oblastno prepovedan. Posledično niso občinske oblasti tudi v konjiškem okraju nacionalnim organizacijam dovolile proslave na prostem, ki je bila načrtovana ob Žagarjevem ribniku, temveč so dobili zadnji hip dovoljenje, da se odvija proslava v dvorani Narodnega doma v Konjicah.¹⁰⁹ Na proslavi sta govorila funkcionar MJNS Milan Gorišek ml. iz Sv. Lenarta v Slovenskih goricah in narodni poslanec Ivan Prekoršek iz Celja. Oba sta navduševala nacionalno mladino za zastavljene cilje.¹¹⁰

V Konjicah je delovala tudi podružnica že omenjene sindikalne organizacije Narodne strokovne zveze. Kot je napovedalo zvezino glasilo Nova pravda (1937-1941), se je ustanovitev pripravljala dlje časa.¹¹¹ Medtem pa so nastajale napetosti med akterji že omenjene Zveze združenih delavcev (ZZD), ki je želela širiti svoj vpliv tudi v Konjicah in to prav v času, ko je tam potekala stavka delavcev v usnjarni Laurich. Bilo je kar precej hujskanja proti ustanovitvi NSZ, ki pa je dobila odobritev pravil šele jeseni 1937. Toda pripravljalni odbor NSZ Konjice je uspel po končani stavki in po sprejeti kolektivni pogodbi 3. avgusta istega leta¹¹² ustanoviti konjiško podružnico. Njen ustanovni občni zbor je potekal 24. oktobra 1937 v gostilni Sorman v Konjicah. Glasilo NSZ je poročalo, da je bilo prisotnih okrog 100 delavcev, po poročilu vodstva pripravljalnega odbora je v enournem govoru član osrednjega vodstva NSZ iz Ljubljane Rudolf Juvan seznanil navzoče z dogodki, ki so se dogajali okrog ustanavljanja NSZ. Za predsednika je bil izvoljen Valter Kolarič. Obenem so sklenili, da bo v okviru te podružnice ustanovljen poseben odsek za delavstvo v tovarni Alfa.¹¹³ Konjiška podružnica NSZ se je redko oglašala v svojem glasilu Nova pravda. Toda v notici izvemo, da je na občnem zboru 31. januarja 1939 tožila, da ima ves čas finančne težave in vabila delavstvo, naj pomnoži članstvo podružnice, s čimer bi se omilile omenjene zagate.¹¹⁴

V času priprav in volilne propagande za občinske volitve v drugi polovici tridesetih let so se vladna in opozicijske stranke ter razna gibanja soočali v boju za prevlado enih ali drugih v občinski upravi. Glasila JRZ so hudo napadala vse, ki bi rušili slovensko narodno (katoliško) skupnost. Tedanji volilni boj za občine je bil sodeč po člankih in geslih v tisku JRZ, letakih, volilnih shodih in govorih političnih prvakov precej oster.

¹⁰⁷ Jutro, 23. 7. 1938, št. 169; Jutro, 24. 7. 1938, št. 170.

¹⁰⁸ France Lubej-Drežec: Odločitve : boj za demokratizacijo sokolstva na Slovenskem. Ljubljana 1980, str. 117-126; Alenka Nedog: Ljudskofrontno gibanje v Sloveniji od leta 1935-1941. Ljubljana 1978, str. 107, 108.

¹⁰⁹ Jutro, 14. 8. 1938, št. 188, str. 2.

¹¹⁰ Prav tam.

¹¹¹ Nova pravda 24. 6. 1937, št. 13.

¹¹² Nova pravda, 13. 8. 1937, št. 16, Konjice.

¹¹³ Nova pravda 5. 11. 1937, št. 21.

¹¹⁴ Nova pravda, 11. 2. 1939, št. 7. (v dopisu je naveden občni zbor 31. 2., kar pa je pomota).

Tako je npr. Domoljub priobčil med drugimi gesli tudi naslednje, ki so kazali na nepravilnosti v nekaterih občinah v času priprav na občinske volitve 15. oktobra 1933, ko so zlorabili volilne liste in vanje vpisali tudi že pokojne občane. Domoljub je zapisal: "Mrličiči so leta 1933 volili v mnogih občinah protiljudske župane JNS. Sedanje občinske volitve morajo stranko JNS poslati med mrličiče".¹¹⁵ Če so politični nasprotniki iz vrst JNS govorili o značaju novih občinskih uprav, ki naj bi imele predvsem gospodarsko vlogo, je vladna JRZ izrazito poudarila, da bodo imele odločujočo politično vlogo, saj imajo občine kot osnovne uprave enote pomembno poslanstvo v državnem življenju. Glasila JRZ so zlasti napadala t. i. "gospodarske" ali "nevtralne" liste, za katerimi so se skrivali kandidati iz vrst opozicijske JNS.¹¹⁶ Pa ne le vladni tisk tudi kmečko-delavsko gibanje okrog Slovenske zemlje (1935-1936) je razkrivalo bralcem, kdo stoji za tem listami. Med drugim je pisala, da izvira težnja po nevtralnih listah "od tistih ljudi, ki so vsa leta teptali pravičnost v blato, demokracijo pa smešili s ponaredki". Zato naj se volilci pod nobenim pogojem ne vežejo z njimi.¹¹⁷ In v drugem prispevku znova opozarja privrženec kmečko-delavskega gibanja, naj ne nasedajo "agentom ljubljanske Kazine in JNS, ki bodo prihajali do vas".¹¹⁸ Jutro je v začetku oktobra 1936 poročalo, da je v okraju Slovenske Konjice volilni boj živahen, četudi so volitve razpisane samo za nekatere občine. Bilo je že veliko sestankov, na katerih so nosilci kandidatnih list poročali o svojih programih "za gospodarsko delo v občinah". Jutro tudi naznanja, da je okrajno načelstvo prepovedalo nekatere takšne sestanke in tudi preklicalo že izdano dovoljenje npr. za občino Zreče. Dne 25. oktobra 1936 so potekale volitve v petih občinah. V Slovenskih Konjicah okolica je od 1187 volilnih upravičencev glasovalo 749 volilcev, ki so vsi oddali glas za listo JRZ in dobili 24 odbornikov. Tudi v Tepanju je od 560 volilnih upravičencev volilo 419, ki so vsi glasovali za listo JRZ. V Ločah, Zrečah in Oplotnici je z večino glasov zmagala JRZ, četudi je bila volilna udeležba v Zrečah in Oplotnici nekaj nad 60%, v Tepanju pa nad 74%. Najbolj močna je bila kompromisna lista v Zrečah, kjer je bilo 885 volilnih upravičencev, glasovalo je 572 volilcev, od teh je 170 glasov oddalo kompromisni listi.¹¹⁹ Dne 6. decembra 1936 so bile volitve v liberalni trdnjavi - občini Slovenske Konjice trg, kjer je od 379 volilnih upravičencev glasovalo 343, JRZ je dobila 166, opozicijska JNS pa je zmagala s 177 glasovi.¹²⁰

Že na ustanovni seji banovinskega odbora JRZ za Dravsko banovino novembra 1935 v Ljubljani je dr. Korošec govoril o političnih zakonih, zlasti o volilnem, ki naj bi odprla vrata v novo dobo demokracije. V tem kontekstu je tudi pojasnjeval aktualno vprašanje kdaj bodo ugodne razmere za nove skupščinske volitve.¹²¹

V času volilnih priprav je Slovenec objavil za okraj Slovenske Konjice kandidatno listo narodnih poslancev na Stojadinovičevi listi za skupščinske volitve 11. decembra 1938. Predlagan je bil dr. Maksim Sevšek, promoviran 1932 v Gradcu, od leta 1936 je kot okrožni zdravnik delal v Št. Ilju v Slovenskih goricah, kjer je bil

¹¹⁵ Domoljub, 21. 10. 1936, št. 43, str. 665.

¹¹⁶ Primerjaj Domoljub, 21. 10. 1936, št. 43, JNS o "gospodarskih listah".

¹¹⁷ Slovenska zemlja, 27. 8. 1936, št. 28, str. 6.

¹¹⁸ Prav tam.

¹¹⁹ Jutro (ponedeljsko) 26. 10. 1936, št. 43 a.

¹²⁰ Jutro (ponedeljsko), 7. 12. 1936, št. 49.

¹²¹ Slovenec (ponedeljski), 25. 11. 1935, št. 47, str. 1; primerjaj Jutro, 26. 11. 1935, št. 274.

tudi predsednik Fantovskih odsekov in podpredsednik krajevne JRZ. V času režima JNS je bil preganjan. Njegov namestnik je bil kmet Matija Napotnik, sorodnik nekdanjega lavantinskega škofa dr. Mihaela Napotnika. Matija Napotnik je bil odbornik Kmetijske zveze, razpuščene v času diktature in zdaj obnovljene kot Kmečke zveze. Bil je tudi vsa leta občinski odbornik v Tepanju. V tem času je bil odbornik konjiške občine in predsednik okrajnega kmetijskega odbora.¹²² V okraju je bilo v tedanjih šestih občinah 5516 volilnih upravičencev, glasove je oddalo 3744. Dr. Sevšek na listi Stojadinović-Korošca (JRZ) je dobil 3402 glasov, lista Mačka-skupne opozicije (Omerza, Bruderman in Žagar) 321 in Ljotičeva lista (Hmeljak) 27 glasov.¹²³

Po sporazumu Cvetković-Maček avgusta 1939 o ustanovitvi Banovine Hrvaške so strankini voditelji JRZ tudi v Dravski banovini na številnih zborovanjih razlagali njegov velik pomen in kakšna bo preureditev države v prihodnje. Na slovenskem narodnem taboru v Konjicah konec avgusta 1939 je, kot je poročal Slovenski dom, govoril minister dr. Miha Krek pet tisočim zborovalcem. Sprva je spregovoril o položaju v Evropi in bližnji grozeči vojni nevarnosti. V govoru o notranjepolitičnem položaju pa je poudaril, da je stranka JRZ tudi po padcu dr. Milana Stojadinovića v novi vladi nosilka politike narodnega sporazuma in da ima s svojo dejavnostjo prav dr. Korošec velik delež pri uveljavitvi narodnega sporazuma. Krek je na koncu govora tudi pozival, naj Slovenci podpirajo politiko narodnega sporazuma in naj bodo pripravljeni sodelovati pri pomembnih odločitvah.¹²⁴

Sicer pa so vsakdanje življenje prebivalcev kdaj pa kdaj pretresale različne vesti, vesele pa tudi žalostne. Tako kot v drugih okrajih so tudi prebivalce obravnavanega okraja pestili požari, vremenske ujme, razni pretepi po vaseh in uboji. Poleg novic o smrti znanih kmečkih veljakov pa tudi vaških revežev, je konjiški okraj morda najbolj pretresla novica o drobni, osemnajstletni pestunji Ani Višner, doma s Planine pri Zrečah. Hodila je od hiše do hiše in se udinjala za pestunjo kmečkim družinam, njeni nekajmesečni varovanci na kmetijah pa so kar nenadoma umrli. Po aretaciji osumljene Višnerjeve v Konjicah in po zaslišanju je dekle priznalo šest umorov. Od teh dva umora nezakonskih otrok svoje sestre. "Angela smrti", kot jo je Slovenec imenoval, so predali začasno v celjske zapore in roki pravice.¹²⁵

Z začetkom druge svetovne vojne septembra 1939 so ljudi vznemirjali vojaški vpoklici, kar je vplivalo ne le na pomanjkanje delovne sile na kmetijah, temveč je trpela ob odsotnosti društvenih članov tudi društvena dejavnost, še posebej delo v vodstvenih organih. Prebivalce je prizadelo in vznemirjalo tudi uvajanje vojnega gospodarstva z racionalizacijo prehrane in vse bolj rastoča draginja ter pešanje nekaterih vej industrije. Vojni vihar se je vse bolj približeval tudi Jugoslaviji, ki je doživela aprilski zlom 1941.

Z zasedbo nemške vojske in nemško okupacijsko civilno upravo je konjiški okraj sodil v t. i. Spodnjo Štajersko, okupatorjevim upravnim spremembam so sledili raznarodovalni ukrepi in nasilje. Prebivalstvo se je vse bolj soočalo z vojnimi grozotami v svetu in tudi na domačih tleh.

¹²² Slovenec, 27. 11. 1938, št. 274, str. 3.

¹²³ Slovenec, 13. 12. 1938, št. 285, str. 3.

¹²⁴ Slovenski dom, 28. 8. 1939, št. 195, "Danes proslavljamo zmago sporuzuma."

¹²⁵ Slovenec, 4. 10. 1938, št. 228, str. 2; 5. 10. 1938, št. 229, str. 5.

Anka Vidovič Miklavčič

SEGMENTS FROM THE PAST OF THE SLOVENSKE KONJICE DISTRICT BETWEEN 1929
AND 1941

S u m m a r y

The paper briefly presents the political and ecclesial administrative arrangement of the Slovenske Konjice District. The twenty-five municipalities which had been originally incorporated in the district were merged into seven in 1933, and into six in 1937. The introduction of King Alexander's dictatorship at the beginning of 1929 caused programme and organisational changes in the district's political, rural, educational and cultural organisations and associations. After abolishing political parties, the royal unitarianist regime increasingly paralysed the associations and organisations of Catholic orientation by founding the Yugoslav Radical Peasant Democracy (YRPD) and the Yugoslav National Party (YNP). During the YRPS-YNP regime, sharp contrasts between the followers of the liberal-unitarianist and the Catholic camps emerged. The latter followed the policy of Dr Anton Korošec who was in the Opposition at the time. This political struggle became most apparent during the elections to the National Assembly (in Belgrade) in 1931 and 1935, and the municipal elections in 1933.

During the rule of the Yugoslav Radical Union (YRU) between 1935 and 1941, the Slovene faction of the YRU, the Slovene People's Party, soon formed its own district and municipal organisations. At the same time, educational societies and youth organisations of Catholic derivation became operational again. Between 1936 and 1939, the reformed Farmers' Union founded a series of local organisations in municipalities and parishes, and the newly founded Cooperative Workers Union (CWU) successfully entered some enterprises in the district. Anyway, the YNP organisations, especially the YNP Youth in the Slovenske Konjice district, were quite active even during the rule of the YRU. The YNP Youth rallies were particularly resounding. Less incisive was the National Professional Union (NPU), a trade union organisation which was supported by the leadership of a leather factory owned by Alfred Laurich, a Yugoslav citizen of German nationality. Daily life was also marked by fires, natural disasters and social deprivation resulting from the introduction of a war economy, as well as great precariousness arising from the onset of the Second World War.

Zbirka
RAZPOZNAVANJA
RECOGNITIONES

Jurij Perovšek

NA POTI V MODERNO

INŠTITUT
ZA
NOVEJŠO
ZGODOVINO

Institute for Contemporary History